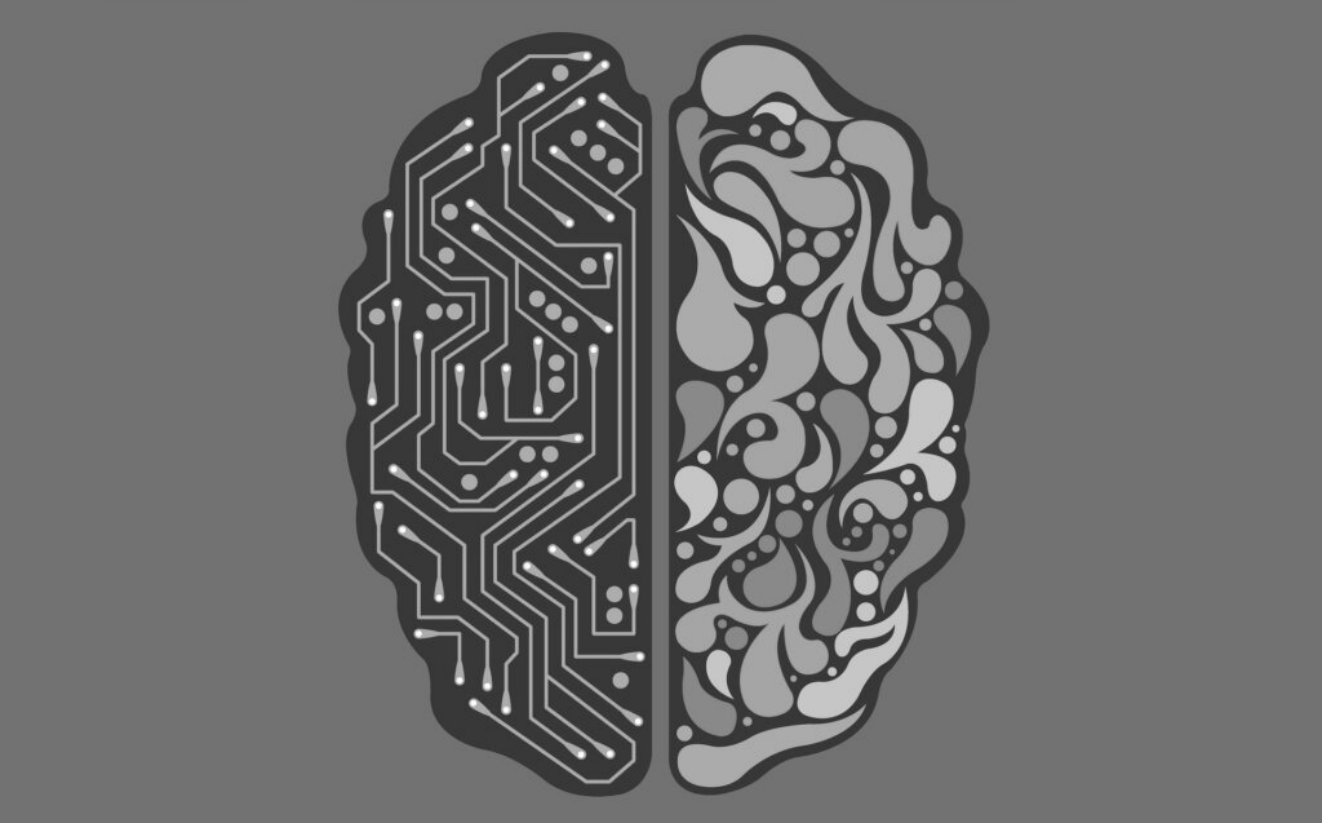

Uluslararası Sistem ve Yapay Zekâ: Eski Rakipler ve Yeni Politikalar - Kıvılcım Romya Bilgin

Öğrenen, karmaşık içerikleri anlayan, kendi sonuçlarına varan, insanın bilişsel süreçlerini anlayan ve buna göre rutin olan ve olmayan görevleri yerine getirerek insan performansını taklit eden teknoloji olarak tanımlanan [yapay zekâ](#) ile yaşanan devrimi yavaş ama emin adımlarla uluslararası sistem üzerinde güçlü şekilde etki etmeye başlamıştır. Yapay zekânın gücünü fark eden ve yönetebilen öncü devletler, dünya siyasetine, ekonomisine ve diplomasisine hâkim olacaklardır. Yapay zekâ, jeopolitik analizler oluşturulmasından seçim sonuçlarının tahmin edilmesine, yeni askeri teknolojilerin geliştirilmesinden karar verme modelleri tasarlanmasına kadar askeri ve siyasi konularda stratejik avantaj sağlayacak pek çok farklı alanda kullanılmaya başlanmıştır. Örneğin, BM Terörizmle Mücadele Ofisi (*UN Office of Counter Terrorism*) Ekim 2021

tarihli [raporunda](#) terör örgütlerinin güney asya ve güney doğu asyadaki yasa dışı finansal hareketlerinin tespitinde yapay zeka teknolojilerinden yararlanılarak, terörle mücadelede etkinliğin artacağını ifade etmiştir. Bu durum, ABD, Kanada, Çin, Rusya, Almanya başta olmak üzere bazı ülkelerin yapay zekâ teknolojilerine büyük ölçüde yatırım yapmasının ve uluslararası aktörler arasında yapay zekânın yeni bir rekabet alanı olmasının esas nedenidir. Bununla birlikte, yapay zekâ geliştirmede dünyaya liderlik etme rekabeti yalnızca teknolojik üstünlükle ilgili değildir. Yapay zekâ, aynı zamanda değer ve normları şekillendirebilecek güce sahiptir. Bu niteliği ile yapay zekâ, otoriter rejimlerin iktidarda kalması için güçlü bir araç olabilir veya demokratik değerlerle uyumlu olarak gelişerek demokratik konsolidasyonu güçlendirebilir.

Yapay zekânın küresel savunma ve güvenlik ortamını değiştirmeye başlamasıyla NATO da bu değişim karşısında 'teknolojik üstünlüğü' elde etmek için harekete geçmiştir. NATO'nun 22 Ekim 2021'de yayımladığı [yapay zekâ stratejisi](#) ve 1 milyar dolarlık yatırım kararı, NATO'nun kararlılığını ve önümüzdeki dönemde örgütün dönüşümünde yapay zekanın yerini göstermesi açısından önemlidir. Nitekim, yapay zekâ, NATO müttefiklerinin savunma ve güvenlikle ilgisi nedeniyle öncelik verdiği yedi teknolojik (kuantum etkin teknolojiler, veri ve bilgi işlem teknolojileri, otonom teknolojileri, biyoteknoloji ve insan geliştirmeleri, hipersonik teknolojiler ve uzay teknolojileri) alandan biridir. NATO'nun 18 maddelik özetini yayınladığı strateji çerçevesinde, savunma ve güvenlik konularında etiğe, uluslararası hukuka ve NATO'nun değerlerine uygun olarak yapay zekanın teknolojilerinin sorumlu kullanımına ilişkin standartlar belirlenmiştir. Strateji, ayrıca, yapay zekanın karşılaşılan tehditleri ve hızlarını nasıl arttıracığını güçlü bir şekilde vurgulamaktadır. NATO'nun yapay zekanın geliştirilmesi ve uygulanmasının yönetilmesine yönelik farklı ulusal yaklaşımları ve kapasite uyumsuzluğunu nasıl koordine edeceği konusunda ciddi engeller söz konusudur. Bununla birlikte, yapay zekanın uluslararası güvenlik sisteminde artan önemi tüm zorluklara rağmen yapay zekayı NATO'nun öncelikli alanlarından biri olarak tanımlamasına neden olmuştur.

Yapay zekâyâ ilişkin son güçlü stratejiyi NATO yayımlasa da bu uluslararası alanda bir ilk değildir. Diğer ulusların ve uluslararası örgütlerin gündeminde de yapay zekâ bir süreden beri bulunmaktadır. Örneğin Kanada, 2017 yılında ulusal

bir yapay zekâ stratejisini benimseyen ilk ülke olmuştur. Kanada'yı aynı yıl yayınladığı strateji ve politika dokümanları ile Çin izlerken; Singapur, Bileşik Arap Emirlikleri ve Rusya da sırasıyla 2018, 2019 ve 2020 yıllarında yapay zekaya ilişkin ulusal politikalarını açıklamaya ve strateji belgelerini kamuoyu ile paylaşmaya başlamıştır. Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (*Organization for Economic Cooperation and Development, OECD*) tarafından Şubat 2020'de kurulan [OECD Yapay Zekâ Politika Gözlemevi'ne](#) (*OECD AI Policy Observatory*) göre halihazırda yaklaşık 60 ülke yapay zekâ stratejileri ve politikaları konusunda çalışmaktadır. Yapay zekâ stratejileri, hükümet politikasının belirlenmesi, yapay zekâ etik ilkelerinin geliştirilmesi, yapay zekâ AR-GE'sine yatırım yapılması ve iş gücü fırsatlarının geliştirilmesinin yanı sıra yapay zekâ kaynaklı sosyal dönüşümlere hazırlanmayı da içermektedir. Öte yandan devletlerin, yapay zekâ konusunda ulusal stratejiler geliştirmeleri veya bu konudaki özel inisiyatiflere destek vermeleri vizyon oluşturulması açısından önemli olmakla birlikte tek başına bir anlam ifade etmemektedir. Yapay zekâ politikalarının yürütülmesi için gerekli mekanizmaların tesis edilmesi, ilgili projelerin fonlanması ve başarı ölçütlerinin neler olduğunun belirlenmesi gibi uygulamaya yönelik süreçlere ilişkin halen yapılması gereken şeyler olduğu açıktır. Stratejik ve politik eksiklere rağmen, yapay zekâ çalışmaları özellikle gelişmiş ülkelerde hızlı bir şekilde artmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Çin, Japonya, Almanya, Hindistan, Fransa ve Kanada yapay zekâ araştırmalarında ve patent başvurularında dünyada öncü konumdadır.

ABD yapay zekâ konusunda dünya lideriyken, Çin hızlı bir şekilde ABD'ye yetişmeye çalışmakta ve dünya liderliği için ABD'nin karşısına çıkmaktadır. Bugün, ABD ile Çin arasındaki rekabeti bu çerçevede ele almak ve iki ülke arasındaki rekabetin Soğuk Savaş döneminde ABD ile Sovyetler Birliği arasında yaşanan rekabetten farklı olduğunu anlamak gereklidir. ABD ve Çin arasında, uzayda, denizde ve uluslararası piyasalar üzerinde devam eden rekabette yapay zekâ her geçen daha belirgin hale gelmektedir. PricewaterhouseCoopers (PwC) tarafından hazırlanan ve yapay zekânın küresel ekonomiye etkilerini ortaya koyan [rapora](#) göre, yapay zekâ teknolojilerinin 2030 yılına kadar küresel ekonomiye 15,7 trilyon dolarlık potansiyel bir katkısı söz konusu olacaktır. Çalışmaya göre, yapay zekâ teknolojilerinden en büyük ekonomik kazancı Çin'in elde etmesi, Çin'in ardından ise ABD ve Kanada'nın gelmesi beklenmektedir. Bununla birlikte Çin'in ve Kuzey Amerika'nın 2030 yılına kadar toplamda 10,7

trilyon dolara eş değer bir ekonomik girdiyi yapay zekâ teknolojileri ile elde edeceği PwC tarafından değerlendirilmektedir. Çin, 2017 yılında büyük ulusal [‘Made in China 2025’](#) planının bir parçası olarak yapay zekâ geliştirme planını yayımlamıştır. Planda yapay zekâ teknolojisi stratejik yetenek olarak tanımlanmış ve ilk hamle avantajı ile hareket edilmesi gerektiği vurgulanarak yapay zekânın geliştirilmesi programlarına öncelik verileceğini açıklamıştır. Çin, yapay zekâda küresel süper güç olmaya karardır ve buna son derece yakındır. Nitekim ABD, Çin’in bu hamlesinin farkındadır. Ticaret savaşlarının az konuşulan ve kritik olan bir parçası, ABD’nin Çin menşeli firmalara yönelik yaptırımlarının altında yapay zekâ nedeniyle yaşanan rekabetin yattığı gerçeğidir. ABD, 2019 yılında Beyaz Saray tarafından yayımlanan ve Başkan Donald Trump tarafından imzalanan Yapay Zekâda Amerikan Liderliğini Sürdürme (*Maintaining American Leadership in Artificial Intelligence*) şeklinde adlandırılan doküman ile yapay zekâ teknolojisinde dünya lideri olduğunu ve bunu korumaya karardır olduğunu ifade ederek Çin’e meydan okumuştur.

ABD ve Çin’den sonra yapay zekâ teknolojileri konusunda üçüncü sırada Avrupa Birliği (AB) gelmektedir. AB, yapay zekânın uluslararası sistem üzerindeki etkisi ve yaratacağı stratejik avantajların farkında olmakla beraber, yapay zekânın yaratacağı dönüşümün olumsuz etkilerini de dikkate almayı tercih etmektedir. Avrupa Parlamentosu 2019 yılında Yapay Zekânın Ekonomik Etkileri ([Economic Impacts of Artificial Intelligence](#)) adlı yayımladığı raporda bir yandan yapay zekânın, ekonomik büyüme ve verimliliği artırma konusunda önemli bir potansiyele sahip olduğunu vurgularken bir yandan da iş gücü piyasasının radikal bir şekilde değiştireceği, eşitsizliği artırabileceği, yapısal işsizliğe neden olabileceği ve istenmeyen endüstriyel yapıların ortaya çıkmasına neden olabileceği konusunda üye ülkeleri uarmaktadır. Avrupa Komisyonu, kişilerin yüz ifadelerinin manipüle edilmesi işlemi olaran bilinen derin sahte (*deep fake*) başta olmak üzere kullanılan bazı yapay zekâ teknolojilerin insan hakları ihlalleri ve demokrasinin konsolidasyonu üzerinde yaratacağı olumsuz etkiye ilişkin endişesini dile getirmektedir. Bununla birlikte Komisyon, 19 Şubat 2020 tarihinde yapay zekâ üzerine yayınladığı [beyaz kitapta](#), AB’nin ortak değerlerini dikkate alarak yapay zekâ politikalarının nasıl geliştirilmesi gerektiğine ilişkin kapsamlı bir çerçeve çizmiştir. Ayrıca [Komisyon](#), başta hızlı ve etkili tanı sistemleri ile sağlıkta, ilaçlamanın azaltılmasına imkân sağlaması ile tarımda, dil öğreniminde etkileşim olanağı yaratması ile eğitimde, ucuz ve sürdürülebilir üretim ile

enerjide, atık yönetimi ile kamu yönetiminde, robotların kullanımı ile iş güvenliğinde yaşanan pek çok gelişmede yapay zekâ teknolojilerine vurgu yapmıştır. AB, bir yandan üye ülkelerin yapay zeka politikalarını AB'nin entegrasyon sürecinin bir parçası haline getirmeye çalışırken bir yandan da ülkeleri yapay zeka konusunda stratejik atılım yapmaları konusunda teşvik etmeye çalışmaktadır.

Yapay zekânın devletler arasında yeni bir rekabet alanı olduğu ve devletlerin gelişmişlik düzeyinde yapay zekâ teknolojilerine sahip olmanın bir parametre haline geldiğini açıkça görülmektedir. Dahası, uluslararası sistemde aktörlerin rollerini ve yeni pozisyonlarını belirleyecek yeni bir stratejik araç olarak yapay zekânın değerinin artması beklenmelidir. Uluslararası rekabetin öncelikle ABD ve Çin arasında gerçekleştiği, AB'nin üçüncü sırada bu rekabette yer aldığı görülmektedir. Yapay zekâ ile üretimde verimliliği artılabilen, askeri teknolojilerde yapay zekâyı kullanabilen ve yapay zekadan ötürü yaşanacak sosyal değişimleri iyi yönetebilen ülkeler rekabette öne çıkanlar olacaktır. Gelişmekte olan ülkelerin etkin teknolojik yakalama (*technological catch-up*) politikaları geliştirmedikleri sürece, gelişmiş ülkelerle aralarındaki uçurumun açılacağı gerçeğinin farkında olmaları gerekmektedir. Bu kapsamda, politika yapımcıların yapay zekâyı dayalı teknolojileri nasıl tanımladıklarının ve bu yeni teknolojiye nasıl tepki verdiklerinin önemli olduğu bir çağa girilmiştir.

Kıvılcım Romya Bilgin, Doç. Dr., Başkent Üniversitesi

Doç.Dr. Kıvılcım Romya Bilgin, Başkent Üniversitesi İletişim Fakültesi öğretim üyesidir. Ayrıca, Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi'nde görev almaktadır. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi'nden yüksek lisans ve Kara Harp Okulu'ndan doktora derecesine sahiptir. Savaş ve barış çalışmaları ile strateji ve medya ilişkisi konularında yayınları bulunmaktadır.

Bu yazıya atıf için: Kıvılcım Romya Bilgin, 'Uluslararası Sistem ve Yapay Zekâ: Eski Rakipler ve Yeni Politikalar', *Panorama*, Çevrimiçi Yayın, 30 Aralık 2021, <https://www.uikpanorama.com/blog/2021/12/30/uluslararasi-sistem-ve-yapay-zeka:-eski-rakipler-ve-yeni-politikalar>

Telif@UIK*Panorama*. Bu yazının tüm çevrimiçi ve basılı telif hakları *Panorama* dergisine aittir. Yazıda yer verilen görüşler yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, *Panorama* Yayın Kurulunu, dergi editörlerini ve diğer yazarları bağlamaz.